

ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ щодо викладання навчальних предметів / інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2024/2025 навчальному році

10. Мистецька освітня галузь

У 2024/2025 навчальному році починається впровадження другого (предметного) циклу навчання базової середньої освіти (7–9 класи). Навчання *мистецтва* у 7-х класах закладів загальної середньої освіти здійснюється відповідно до вимог [Державного стандарту базової середньої освіти](#) (далі – ДСБО) за модельними навчальними програмами, розміщеними на офіційному вебсайті [Міністерства освіти і науки України](#) та вебсайті [ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»](#). Вибравши *модельну* навчальну програму, учитель / учителька на її основі складає *навчальну* програму, у якій зазначає *послідовність* й орієнтовний *час* вивчення тем у 7 класі. У *модельній* навчальній програмі автори *пропонують* послідовність вивчення тем, зміст і види навчальної діяльності, які є *орієнтовними*. Тому з *модельної* навчальної програми вчитель / учителька до кожної теми *навчальної* програми *добирає* з-поміж запропонованих або ж додає ті *елементи змісту* й *способи діяльності*, що в умовах певного навчального закладу й класу є *найоптимальнішими* для кожного учня / учениці та для учнівської спільноти класу.

Типовим навчальним планом [нової редакції Типової освітньої програми для 5-9 класів](#) закладів загальної середньої освіти (затвердженої наказом МОН від 09.08.2024 №1120) на реалізацію мистецької освітньої галузі визначено *одну годину*.

Для повноцінної реалізації освітньої галузі та досягнення обов'язкових результатів навчання, визначених ДСБО, у навчальному плані закладу освіти *рекомендуємо збільшувати кількість навчальних годин на тиждень* (у межах максимальної кількості годин, передбачених для мистецької освітньої галузі), використовуючи години навчального навантаження для перерозподілу між освітніми компонентами.

Звертаємо увагу, що для формування в учнів та учениць мистецьких компетентностей та реалізації практико-орієнтованого компонента змісту програм мистецької освітньої галузі мають викладати вчителі зі спеціальною мистецько-педагогічною освітою (учитель музичного мистецтва, учитель образотворчого мистецтва, учитель художньої культури). Ураховуючи те, що програми *інтегрованого курсу «Мистецтво»* у 7 класі представляють органічне поєднання змісту різних видів мистецтва з домінантою музичного

й образотворчого, цей курс у 7 класі може викладати як один, так і два вчителі (учитель музичного мистецтва; учитель образотворчого мистецтва), які мають співпрацювати в команді, узгоджуючи планування своїх уроків.

У разі викладання цього курсу двома вчителями заклад освіти створює на основі модельної навчальної програми навчальну програму закладу освіти, де виокремлюється два складники за видами мистецтва із зазначенням відповідної кількості годин: «Мистецтво: музичне мистецтво», «Мистецтво: образотворче мистецтво». Відповідно – у класному журналі для кожного складника відводять окремі сторінки, на яких після назви інтегрованого курсу після двокрапки прописують уточнення: «Мистецтво: музичне мистецтво», «Мистецтво: образотворче мистецтво». Водночас наголошуємо, що необхідною умовою реалізації завдань мистецької освітньої галузі є дотримання інтегративного підходу через узгодження програмового змісту і результатів навчання з різних видів мистецтва. Тому необхідною умовою є впровадження інтегрованого курсу «Мистецтво» *протягом усього навчального року, не виокремлюючи його складники (музичний, образотворчий) в окремі навчальні періоди (семестри).*

Зазначимо, що кожна з модельних навчальних програм інтегрованого курсу «Мистецтво» повно охоплює результати навчання, окреслені в ДСБО. Водночас, модельна навчальна програма міжгалузевого інтегрованого курсу «**Драматургія і театр**» частково реалізує результати навчання двох освітніх галузей: мовно-літературної та мистецької. Тому цей міжгалузевий інтегрований курс може впроваджуватися у закладі освіти *одночасно з інтегрованим курсом «Мистецтво», а не замість нього* – для поглиблення і поширення внутрішньогалузевих і міжгалузевих зв'язків, більш детального ознайомлення учнів та учениць з одним із видів мистецтва – театральним. Саме тому в навчальному плані закладу освіти не рекомендовано заміщувати інтегрований курс «Мистецтво» міжгалузевим інтегрованим курсом «Драматургія і театр».

Ураховуючи різні умови і можливості навчання в різних регіонах країни, на початку навчального року доцільно здійснювати діагностування рівня мистецького досвіду учнівства для планування подальшої освітньої діяльності. Для діагностики доцільно використовувати широку палітру педагогічних інструментів: спостереження; аналіз учнівської діяльності на уроках, невербальний та вербальний зворотний зв'язок від учнів та учениць тощо. Провідним методом може бути педагогічне спостереження, завдяки якому в різних видах мистецької діяльності учнів учитель / учителька може встановити рівень навченості дітей в галузі мистецтва. Не рекомендовано проводити з мистецтва спеціальні діагностувальні роботи або інші види діяльності, що виконують контрольно-оцінювальну функцію. Весь процес освітнього діагностування для підлітків має відбуватися природно і безстресово.

Зазначимо: календарно-тематичне планування, яке складає вчитель / учителька на початку року, є орієнтовним. У процесі роботи (з урахуванням умов війни) до нього можна вносити зміни. Якщо вчитель / учителька розуміє, що новий матеріал базується на попередньому, який не засвоєний, то, звісно, потрібно виокремити час на опрацювання – надолуження освітніх втрат. Відповідно, час на вивчення нового матеріалу може бути відкоригований.

Зокрема, якщо більшість класу не виявляє розуміння певних базових знань або не виявляє умінь, які мали бути опановані у попередній період навчання (наприклад, щодо мови чи жанрів мистецтва), варто спроектувати освітній процес так, щоб зробити акценти на опрацюванні цього матеріалу або видах діяльності, які формують певні уміння чи знання. Якщо ж певні освітні втрати наявні лише в групі учнів, то доцільно запропонувати цим учням окремі види роботи для самостійного опрацювання матеріалу або запроваджувати групові форми роботи з елементами взаємонавчання.

Тобто планування роботи щодо виявлення і подолання освітніх втрат умовно охоплює 3 етапи:

I – виявлення освітніх втрат;

II – визначення ефективних стратегій щодо їх подолання та їх реалізація через різні активності учнів та учениць (адаптація навчальних програм і календарно-тематичного планування, доступність викладу навчального матеріалу, наявність різних типів завдань, вправ на діяльнісне опанування підлітками навчального матеріалу; наявність педагогічного інструментарію для стабілізації емоційного стану учнівства, упровадження диференційованого навчання та формувального оцінювання тощо);

III – рефлексія результатів проведеної роботи.

Плануючи навчальну діяльність підлітків, вчитель / учителька має враховувати те, що кращому осмисленню учнівством мети та результатів своєї діяльності, усвідомлення, що воно є не об'єктом, а суб'єктом освітньої діяльності, сприяє надання йому більшої самостійності та відповідальності. Таким чином, відбувається переорієнтація учнівства від пасивного навчання («вчитель мене навчить») до активного учіння («я прагну багато чого навчитися»). Адже тільки в активній мистецькій діяльності підлітки зрозуміють власну причетність до мистецького середовища, що оточує їх повсякденно, його впливу і можливостей використання у власному житті.

Уроки інтегрованого курсу «Мистецтво» мають базуватися на засадах сучасної педагогіки партнерства, співпраці, співтворчості всіх учасників освітнього процесу, що передбачає використання особистісного діалогу як домінуючої форми навчального спілкування, спонукання до обміну думок, вражень, моделювання життєвих ситуацій в контексті мистецької діяльності; включає спеціально сконструйовані ситуації вибору, авансування успіху, самоаналізу, самооцінки та самопізнання.

Вагомою методичною допомогою вчительству під час підготовки до уроку і його конструюванні є підручники та інше навчально-методичне забезпечення.

Акцентуємо, що підручник – це, щонайперше, навчальне видання для учнівства. Водночас, кожен з підручників – це відібраний і системно викладений мистецький контент, збагачений різноманітними методичними (система запитань) і дидактичними (різні види навчальних завдань) матеріалами. Для учнів 7-х класів різні авторські колективи створили підручники інтегрованого курсу «Мистецтво», що мають гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України». Їх електронні версії розміщено в електронній бібліотеці Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» (<https://lib.imzo.gov.ua/>)

Зазначимо, що зміст, засоби і методи навчання мистецтва мають бути спрямовані на досягнення визначених ДСБСО обов'язкових результатів навчання, яких учень / учениця має досягнути в процесі навчання, і які підлягають оцінюванню. Наступність у досягненні обов'язкових результатів навчання відображено в розгортанні конкретних результатів навчання за циклами навчання і відповідно – очікуваних результатах навчання, окреслених в модельних навчальних програмах.

У мистецькій освітній галузі рівень досягнення результатів навчання встановлюється через:

вияв обізнаності учня / учениці у сфері мистецтва;

демонстрацію учнями / ученицями практичних умінь у галузі мистецтва;

виявлення учнями / ученицями естетичного ставлення – емоційного, оцінного, критичного – до творів мистецтва, різних мистецьких явищ повсякдення, власної творчості та творчості інших.

Саме тому оцінювання результатів навчання в мистецькій освітній галузі визначено за **трьома групами результатів**:

пізнання та аналіз інтерпретація творів мистецтва;

практична мистецька діяльність;

емоційне ставлення до мистецтва,

показники яких узгоджено з результатами навчання Державного стандарту базової середньої освіти.

Формування і вдосконалення вмінь, необхідних для досягнення очікуваних результатів навчання у 7 класі, визначених в кожній модельній навчальній програмі, передбачає поступове підвищення рівня самостійності учнів / учениць в опануванні змісту, зокрема під час різних навчальних дій. На кожному етапі навчання вчитель / вчителька самотужки попередньо визначає доцільний рівень самостійності здобувачів / здобувачок освіти, зваживши на їхні індивідуальні особливості, обсяг і зміст навчального матеріалу. А під час уроків оперативно корегує, у разі потреби, цей рівень з огляду на реальну ситуацію – додатково усно радить, пропонує, ставить

навідні запитання, наводить подібні приклади, підбадьорює, заохочує, тобто поціновує здобутки й здійснює *формувальне* оцінювання. Цей вид оцінювання дає змогу дійти висновку щодо особистісного розвитку учня / учениці, відстежити його / її навчальний поступ, процес здобуття навчального досвіду як основи компетентності. Тобто результати формувального оцінювання свідчать про опанування здобувачем / здобувачкою освіти певних умінь і навичок. Зауважимо, що формувальне оцінювання можуть здійснювати не лише вчитель / вчителька, а й інші учні / учениці. Не менш важливим видом формувального оцінювання є самооцінювання здобувача / здобувачки освіти.

Результати формувального оцінювання відображають реальний учнівський навчальний досвід і можуть бути зафіксовані через спостереження за навчально-пізнавальною діяльністю, приклади учнівських робіт, портфоліо навчальних досягнень тощо.

Перенесення акценту з *оцінювання* на *поціновування* результатів важливе, адже поціновувати треба процесуальні складники навчання на різних його етапах (вправність у формулюванні запитань, проблем, пошуку інформації, чіткому висловленні думок, добиранні аргументів для обґрунтування поглядів, ставлень тощо). Під час формувального оцінювання можна застосовувати різноманітні різнорівневі шкали — словесні та бальні (на розсуд вчителя / вчительки, зважаючи на пропозиції учнів / учениць).

Підсумкове (тематичне, семестрове, річне) оцінювання результатів навчання передбачає зіставлення досягнутого учнем / ученицею з результатами, визначеними для певного класу згідно з ДСБО та модельною навчальною програмою. У підсумковому оцінюванні суб'єктом оцінювання є вчитель / вчителька.

Тематичне оцінювання – це фіксація проміжного контролю за всіма видами діяльності учня / учениці, виконаних упродовж певного періоду, визначеного модельною навчальною програмою (тема, розділ) чи його частини.

Семестрове оцінювання з мистецтва в 7 класі передбачає *оцінювання за групами результатів і загальну оцінку* результатів навчання. Здійснюють семестрове оцінювання, узявши до уваги різні види навчальної діяльності протягом семестру й динаміку особистих навчальних досягнень учня / учениці.

Для підвищення ефективності навчання й об'єктивності оцінювання навчальних результатів радимо:

- 1) чітко формулювати зрозумілі для учнів / учениць очікувані результати навчання (за групами результатів і за критеріями оцінювання їх);
- 2) наводити приклади завдань і видів діяльності з аналізом за критеріями оцінювання результатів виконання;
- 3) оперативно й доступно надавати учням / ученицям зворотний зв'язок щодо досягнення ними очікуваних результатів навчання;

4) вчасно коригувати процес навчання для досягнення його очікуваних результатів.

Звертаємо увагу, що вивчення мистецтва в закладах загальної середньої освіти спрямовано на цілісний розвиток особистості учня / учениці в процесі освоєння мистецьких надбань людства, прилучення до скарбів художньої культури різних народів світу, що дає можливість відкрити українським учням широкий світ крізь призму творів різних видів мистецтва авторів / авторок з різних країн і континентів. Однак трагічні події, які тривають внаслідок російського вторгнення в Україну з 24 лютого 2022 р., зумовили необхідність перегляду місця російського мистецтва в контексті вивчення предметів та інтегрованих курсів мистецької освітньої галузі. Загарбники зневажили гуманістичні основи мистецтва, а тому все «російське» сьогодні викликає закономірний спротив українців.

Уважаємо за необхідне **вилучити з використання в освітньому процесі творів російських, а також білоруських митців** (через позицію Білорусі щодо російського вторгнення в Україну). Вивільнений навчальний час доцільно використати на ознайомлення учнів та учениць з творами українських, у тому числі, регіональних митців, що також сприятиме формуванню патріотичної національної свідомості учнівства, поваги до українського мистецтва і культури, звичаїв та традицій українського народу.

Наголошуємо, що в модельних навчальних та навчальних програмах передбачено творчий вибір вчителем художнього змісту і технологій навчання, поурочного розподілу навчального мистецького матеріалу. Учитель / учителька самостійно визначає обсяг годин на вивчення окремої теми програми, за необхідності має право змінювати порядок вивчення тем у межах навчального року. Він має можливість обирати мистецькі твори для сприймання та співу, орієнтуючись на навчальну тематику й критерій їх високої художньої якості, а також розробляти художньо-практичні й ігрові завдання для учнівства, ураховуючи програмні вимоги, мету уроку, дбаючи про цілісну драматургію уроку.

Навчальна та методична література з мистецької освітньої галузі зазначена в «Переліках навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників, рекомендованих Міністерством освіти і науки України», що розміщені на офіційному вебсайті Міністерства освіти і науки України. Також зазначимо, що електронні версії підручників розміщено в електронній бібліотеці Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» <https://lib.imzo.gov.ua/> Під час підготовки вчителів до уроків рекомендовано використовувати періодичні фахові видання, зокрема науково-методичний журнал «Мистецтво та освіта».

У разі організації дистанційного навчання звертаємо увагу, що в межах академічної автономії питання організації освітнього процесу, виконання освітньої програми, навчального плану є внутрішніми питаннями кожного закладу загальної середньої освіти, його педагогічної ради та завданням

педагогічних працівників. Отже, під час дистанційного навчання, учителі мають вжити заходів щодо виконання календарно-тематичних планів із додержанням вимог державних стандартів освіти шляхом використання технологій дистанційного навчання та, за потреби, ущільнення відповідного матеріалу (на розсуд учителя / вчительки) з організацією повторення окремих тем на початку очного навчання. На допомогу вчителю розроблено методичні рекомендації «Організація дистанційного навчання в школі», розміщені за покликанням <https://nus.org.ua/news/yak-nalagodyty-dystantsijne-navchannya-posibnyk-dlya-shkil-vid-go-smart-osvita-ta-mon/>
